

УДК 711.4-112

Штепа К.О.,

Київський національний університет будівництва і архітектури

## **ВПЛИВ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА НА ДЕМОГРАФІЧНУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ**

*Проаналізовано демографічну ситуацію в регіонах України, основні показники впливу на смертність і захворювання населення та визначено стратегічні напрямки для покращення ситуації.*

На сьогоднішній день демографічна ситуація в Україні постійно погіршується. Разом з погіршенням стану оточуючого міського середовища, чисельність населення невідмінно зменшується. Демографічна безпека є невідірваним і досить актуальним питанням. Загальний коефіцієнт смертності населення за останні 10 років зріс з 12,1% до 15,4%, особливо серед дітей і населення працездатного віку. З середини 60-х років, смертність в Україні постійно зростає у всіх вікових групах. Безпека є важливою і незмінною умовою нормального існування людини, її розвитку та стабільного майбутнього. За даними Держкомстату, смертність і травматизм в містах України постійно зростає, особливо невиробничого, природного і техногенного характеру. [2]

Зростання техногенного навантаження на людину, що спричиняє посилену забрудненість міських територій, повітря, води; стихійні лиха, різні природні катаклізми, транспортні випадки та візуальна забрудненість територій, що призводить до низки психічних розладів, підвищення втомлюваності, роздратування - все це впливає на порушення нормального стану здоров'я. Такий стан середовища характеризується виникненням демографічних ризиків, рівень демографічної небезпеки є досить високим, що проявляється у кількісних втратах населення та погіршення його якісних характеристик, що супроводжується негативним впливом на демографічну, економічну та геополітичну ситуацію в країні. Термін «здорове і безпечне міське середовище» може бути неправильно зрозумілим, незбагненим для більшості населення, яке не має прямого відношення до сфери містобудування, охорони здоров'я, екології та інших провідних секторів науки. Всесвітня Організація Здоров'я постійно наголошує про те, що міське середовище повинно весь час знаходитись у повному фізичному, соціальному і психологічному стані, з відсутністю хвороб населення і інших дефектів, які заважають працювати і нормально існувати. З початку ХХ століття зросла

кількість захворювань і травматизму населення, особливо у промислово розвинутих міста. [5]

Таблиця 1

## Смертність населення в Україні за основними причинами [3,7]

	Всього померлих, тис. чол	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
		782,0	782,0	762,9	762,9	762,9	762,9	762,9
1.	Інфекційних хвороб	17,2	16,3	16,8	17,3	15,1	14,6	14,1
1.1	Новоутворень	91,8	90,4	90,0	89,0	88,6	88,8	89,0
1.2	Хвороб системи кровообігу	488,8	480,8	480,6	480,1	460,6	465,1	440,3
1.3	Хвороб органів дихання	28,0	24,7	25,1	23,3	21,1	19,5	17,9
1.4	Хвороб органів травлення	31,7	30,2	33,6	35,2	35,2	26,8	25,2
2.	Зовнішніх причин, всього:	70,0	64,6	66,0	61,4	48,9	44,0	42,4
2.1	Транспортних нещасних випадків	9,9	9,9	11,5	9,6	6,6	5,9	5,8
2.2	Випадкового утоплення та занурення у воду	4,2	3,9	4,3	3,5	3,0	3,2	2,6
2.3	Нещасних випадків, пов'язаних з дією природних факторів	5,7	5,0	4,2	4,4	3,4	2,7	2,3
2.4	Випадкових отруєнь, спричинених отруйними речовинами	14,1	12,2	11,7	11,5	8,4	6,6	6,4
2.5	Випадкове отруєння, навмиснесамоушкодження	10,2	8,7	8,5	8,6	6,1	4,5	4,3
2.6	Наслідків нападу з метою убивства чи нанесення ушкодження	10,6	10,0	10,0	9,7	9,7	9,1	9,0

Вперше в нашій державі кількість померлих перевищила кількість народжених ще у 1991 році з подальшим зростанням і у 1995-1996 роках досяг апогею. Спостерігалась неспроможність населення покращити незадовільний стан міського середовища, постійні стреси, зміни в економічній системі держави і т.і. Реальний стан міського середовища найчастіше оцінюється за рахунок демографічних показників, особливо захворюваності і інвалідності серед дітей, які є найуразливішими до факторів впливу міського середовища. Серед населення України спостерігається велика кількість хвороб, основна причина яких є незадовільний стан екологічної ситуації в містах. У 1999-му році Україна презентувала у Лондоні Національний план дій гігієни довкілля з довгостроковими заходами зниження впливу екологічних факторів на самопочуття населення. Проте до теперішнього часу помітних покращень не спостерігалось і з кожним роком ситуація стає все більш загостреною.[6]

Домінуючі проблеми в регіонах, що впливають на демографічну ситуацію в Україні: *АР Крим та Запорізька область* - смертність населення від вбивств, незадовільна екологічна ситуація, злочинні новоутворення. *Вінницька та Житомирська області* - хвороби систем кровообігу та органів дихання. *Волинська, Івано-Франківська та Львівська області* - хвороби органів дихання. *Дніпропетровська та Донецька області* – інфекційні захворювання, злочинні утворення, незадовільна екологічна ситуація, вплив природних явищ на міські території. *Херсонська та Закарпатські області* - нещасні випадки, травми, отруєння, вбивства. *Кіровоградська область* – хвороби органів дихання, нещасні випадки, травми невиробничого характеру. *Луганська область* – злочинні новоутворення, хвороби органів дихання, вбивства і навмисні травми, нещасні випадки, незадовільна екологічна ситуація. *Одеська, Полтавська, Чернігівська, Миколаївська, Хмельницька, Тернопільська області* - злочинні новоутворення, нещасні випадки, хвороби органів дихання і т.і.[4]

Порушення співіснування штучного і природного міського середовища викликає зміни демографічних показників (народжуваності чи смертності), зростання захворюваності населення і т.і. Велика щільність населення створює умови підвищеного ризику дії на здоров'я несприятливих факторів оточуючого міського середовища, сприяє різній кількості захворювань (в тому числі і інфекційних), значному вуличному травматизму. Населення, що проживає зараз в нових міських умовах, таких як соціальні, торгові, комунальні і транспортні має досить багато проблем із психічним здоров'ям, народжуваності і навіть сімейно-побутових взаємовідносинах. Приклади негативного впливу міського середовища на людину в таблиці 2.

Таблиця 2

## Захворювання населення, спричинені факторами міського середовища.

Основні захворювання	Фактори
1	2
Новоутворення	Вібрації
Хвороби крові та кровотворних органів, серцево-судинні захворювання	Забруднення води, ґрунту, шум, вібрації, електромагнітне випромінювання, радіація, токсичність промислових та побутових відходів, перегрів територій
Порушення обміну речовин	Забруднення води, ґрунту, шум
Хвороби нервової системи	Шум, вібрації, електромагнітні хвилі, інфрачервоне випромінювання, недостатня інсоляція територій, вплив кольорів на психічний стан людини, забруднення територій рекламними носіями
Порушення кровообігу	Забруднення води, радіація
Хвороби органів дихання	Атмосферне повітря, запиленість середовища
Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	Вібрації, іонізуюче випромінювання

1	2
Природжених вад розвитку, деформацій та хромосомних аномалій	Шум, вібрації, радіаційне забруднення, геохімічне забруднення, інфрачервоне випромінювання
<i>Інші причини смертності:</i> - тяжкі тілесні ушкодження, інвалідність	Транспортні споруди, магістралі, зсуви, карсти, обвали, буревії, селові потоки, покриття пішохідної і проїжджої частини, освітлення прибудинкових територій
- вбивства та напади	Освітлення громадських територій, розташування будівель в мікрорайоні, висота і щільність зелених насаджень

Серед причин смертності населення від факторів невиробничого характеру перше місце посідають хвороби систем кровообігу, новоутворення та зовнішні причини, які у свою чергу спричинені незадовільним станом екологічної ситуації в місті, транспортними проблемами і незадовільними функціонально-планувальними особливостями міського середовища.

Для виправлення не досить сприятливої існуючої ситуації, необхідно створення відповідної програми з підвищення демографічної безпеки населення, що включає в себе результати реальних загроз населення в місті, розроблення критеріїв безпеки та заходів щодо боротьби з цими загрозами. Здоров'я міського жителя необхідно розглядати як динамічний процес в умовах постійного впливу на нього як природних, так і штучних факторів середовища.

Стратегічними напрямками діяльності перш за все повинні стати:

- профілактика та зниження професійної захворюваності;
- поліпшення санітарно-епідеміологічної та екологічної ситуацій;
- зниження травмонебезпечності в навколишньому міському середовищі;
- оптимізація транспортної складової і т.і.

Згідно Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», статті 9. Кожний громадянин має право на безпечне для його здоров'я природне середовище. Цьому сприяє прийняття Конституції України (1996 рік) з положеннями про життя і здоров'я людини, недоторканість і безпеку. Затвердження низки Законів України, таких як Закон «Про захист людини від іонізуючого випромінювання», «Про екологічну мережу України», «Про відходи» і т.і не гарантують безпечного і комфортного сучасного міського середовища.[6]

Сучасне місто є небезпечним для нормального мешкання людини, та попри усвідомлення реальної загрози людина не змінює своє місце проживання, вимагаючи безпечних і комфортних умов мешкання за рахунок чітко сформованої і в подальшому впровадженої стратегії стійкого розвитку міст,

оцінки реального стану територій з відповідними заходами до усунення цих проблем.

### **Література**

1. Цвігун І.А. Демографічна безпека України: Аналіз і стратегія розвитку // Науковий економічний журнал. Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. №5 (119), 2011. – С. 175- 182.
2. Медико-екологічна оцінка ландшафтів Чернівецької області: монографія / В.М. Гуцуляк, К.П. Наконечний. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. -200 с.
3. <http://www.ukrstat.gov.ua/> Державна служба статистики України.
4. Концепція демографічного розвитку України на 2005—2015 рр. Проект. — К., 2004.
5. Andrew Vickers, Chris Lease. Developing Local Government Environmental Health Indicators for South Australia: a discussion paper / South Australia Department of Health. 2008.
6. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку. Проект ПРООН/ГЕФ «Оцінка національного потенціалу в сфері глобального екологічного управління в Україні». - Київ 2007. - 184 с.
7. Статистичний щорічник України. - К.: Август Трейд, 2012. - С.328-346.

### **Анотація**

Проаналізовано демографічну ситуацію в регіонах України, встановлено основні показники, які впливають на смертність і захворювання населення і визначено стратегічне напрямлення для покращення ситуації.

### **Annotation**

Analysis of the demographic situation in the regions of Ukraine, the main indicators of the impact on mortality and disease populations and identified strategic areas for improvement them.